

УДК 140.8

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2023-2-3>

Семенов Ігор Сергійович

здобувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0001-6855-7794

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИМ ЦІННОСТЯМ

Дослідження екзистенції як філософської проблеми почалося з ХІХ ст. Вже на початку ХХ ст. філософія екзистенціалізму виступила з критикою раціональної філософії, вказуючи на її абстрактність та спекулятивність, відсуваючи на задній план увагу до раціональних структур та віддаючи перевагу дослідженню існування, проблемам свободи та вибору людини. Актуальність філософського аналізу проблеми екзистенції підтверджується тим, що сьогодні підхід до дослідження людини формується здебільшого в рамках наукового знання. Однак ні психологія, ні антропологія, ні соціологія, ні інші науки не можуть, на наш погляд, запропонувати вичерпну відповідь на запитання: «У чому унікальність буття людини?», «Яке місце людини у світі?», «Як людині розв'язувати екзистенційні питання, що виникають у процесі всього її життя?», «Що є свобода і відповідальність перед суспільством?», «Що людина може змінювати у своєму житті, а що і чому повинна приймати?», «Чи варте життя того, щоб його прожити та який у цьому сенс?», «Як людині пережити смерть тих, кого вона любить, та переносити страждання?» тощо. Вивчення питання, що таке екзистенція, дозволяє підійти до знання про загальнолюдські цінності, сучасні екзистенційні виклики. У зв'язку з цим звернення до ідей філософів-екзистенціалістів може бути фундаментом для критичного осмислення людських цінностей та розкриття самотності людського існування. Саме виходячи з цього знання ми можемо зрозуміти, як конструктивно пережити екзистенційні виклики та знайти перманентні відповіді на вічні питання для самих себе.

Мета дослідження – виявити екзистенційні виклики ХХІ століття та їх відповідність загальнолюдським цінностям.

В процесі дослідження було використано різні методи філософського дослідження. Основним методом дослідження став історико-філософський аналіз, за допомогою якого було досліджено історичні підстави виникнення екзистенціалізму. Також було здійснено порівняльний аналіз екзистенційних та психологічних проблем, для виявлення їх особливостей.

В результаті проведення дослідження було визначено, що екзистенціалізм – це важливий філософський рух, який надавав перевагу існуванню над сутністю. Виявлено, що у ХХІ ст. актуальні ті самі універсальні екзистенційні виклики, як і у попередньому столітті. Наголошено на важливості конструктивної реакції на екзистенційні виклики.

Ключові слова: екзистенційні виклики, екзистенційні проблеми, екзистенціалізм, екзистенція, існування, цінності, людські цінності, сутність, філософія існування.

Вступ. З екзистенційними викликами людство стикалося майже з початку свого існування. Але історія екзистенціальної філософії у вужчому значенні є відносно молодою, представляючи собою повний відхід від класичної філософії [1, с. 7]. Яскравими представниками екзистенціалізму були С. К'єркегор, К. Ясперс, М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, Г. Марсель, М. Мерло-Понті, А. Камю, Н. Аббаньяно та ін. Даний список філософів має вже певну традицію свого використання, започатковану ще Ж.-П. Сартром, який назвав К. Ясперса, М. Гайдеггера, Г. Марселя, М. Мерло-Понті та А. Камю представниками екзистенціалізму, який було при цьому розділено на релігійний екзистенціалізм та атеїстичний.

І хоча найбільш популярними представниками цього руху були французи (Ж.-П. Сартр, С. де Бовуар, А. Камю, Г. Марсель та М. Мерло-Понті), концептуальна основа руху була закладена набагато раніше – у ХІХ ст. С. К'єркегором, Ф. Ніцше та німецькими філософами ХХ ст.,

такими як Е.Гуссерль, М. Гайдеггер і К. Ясперс, а також видатними іспанськими інтелектуалами Хосе Ортега-і-Гассет.

Вивчаючи представників-мислителів даної філософської течії, можна знайти світських та релігійних екзистенціалістів, філософів, які розділяють концепцію радикальної свободи та тих, які відкидають її. Є й ті, хто вважає, що людські відносини значною мірою загрузли в конфлікті та самообмані. Інші ж визнають глибоку здатність людини до безкорисливої любові та взаємозалежності. Тому, екзистенціальна філософська традиція і до сьогодні залишається однією із найсуперечливіших. Це, першочергово, пов'язано з тим, що її не можливо з точністю охарактеризувати чи звести до якогось спільного визначення [2, с. 28]. Враховуючи це, можна лише виділити набір ідей, які перетинаючись пов'язують цей рух воєдино та визначити, що основу екзистенціалізму були покладені проблеми сенсу життя, самотності, свободи, що тягне за собою відповідальність, питання смерті. Отже, дана філософія аналізує і торкається вічних, а тому актуальних проблем буття людини.

Мета: дослідити екзистенційні виклики, з якими стикаються люди у 21 столітті, та оцінити їх відповідність загальнолюдським цінностям. Розглядаючи поняття екзистенції та екзистенціалізму, стаття простежує вплив цих ідей на формування індивідуальної та колективної свідомості людини. Особлива увага приділяється ролі свободи вибору, пошуку сенсу існування та взаємозв'язку з сучасними екзистенційними викликами.

Завдання:

1. Описати поняття екзистенції та екзистенціалізму, а також встановити відмінності між екзистенціалізмом та іншими течіями філософії у 20 столітті. Висвітлити внесок провідних представників екзистенціалізму у філософську думку.

2. Розглянути основні ідеї екзистенціалізму, зосередившись на впливі свободи вибору та пошуку сенсу існування на формування людської особистості. Розглянути, як сучасні екзистенційні виклики, зокрема проблема життя та смерті, самотності, свободи та пошуку сенсу існування, можуть відродити екзистенціалізм у 21 столітті.

3. Проаналізувати відмінність між екзистенційними викликами та психологічними проблемами, з'ясувати, що робить екзистенційні виклики невирішуваними, та показати, що правильне сприйняття та звернення до цих викликів допомагає людині формувати сталі відповіді на вічні питання життя.

Методи дослідження. Основним методом дослідження є історико-філософський аналіз, за допомогою якого було досліджено історичні підстави виникнення екзистенціалізму. Також було здійснено порівняльний аналіз екзистенційних та психологічних проблем, для виявлення їх особливостей.

Результати. Слово екзистенція (лат. *existentia*: існування) є ключовим поняттям екзистенціалізму. Цей термін увійшов у філософію за часів Середніх віків, позначаючи специфічний спосіб буття предметів. У філософії екзистенціалізму даний термін використовується в особливому сенсі, для позначення саме людського існування. Тому, екзистенція позначає конкретне буття в існуванні, яке завдяки екзистенціалізму, розглядається в розумінні людського достеменного існування, живої процесуальності, відкритої динаміки реалій [шахова]. Тобто, в основі цієї категорії лежить процес безперервного вибору людиною власних можливостей, що стають фундаментом її майбутнього на протязі всього життя і, особливо, в момент кризових ситуацій [3, с. 15].

Грунтуючись на ключовому понятті, екзистенціалізм називають «філософією існування».

Варто зауважити, що термін екзистенціалізм було введено данським теологом і філософом С. К'єркегором. Він відмічає, що екзистенціалізм – це відмова від будь-якого суто абстрактного мислення, суто логічної або наукової філософії. Коротко кажучи, відмова від абсолютності розуму [4, с. 85].

Відповідно до загальноприйнятого визначення, «екзистенціалізм» можна виокремити як філософську точку зору, що надає перевагу існуванню над сутністю [5, с. 193].

Також, даний термін визначається як «ірраціональна течія в буржуазній філософії, яка виникла в ХХ ст. з метою створення нового світогляду, що відповідав настрою буржуазних інтелектуалів [6, с. 158].

Причинами формування екзистенціалізму або «філософії існування» в Європі, зокрема у Франції, наприкінці ХІХ ст. та перетворення його на важливий філософський рух початку ХХ ст. стала відповідь на соціальні, політичні та культурні зміни, які відбувалися в той час. Однією з головних причин було розчарування багатьох людей у традиційних системах мислення, таких як релігія та філософія, які вже не здавалися їм адекватними для вирішення життєвих проблем і тривоги.

Саме потрясіння першої половини ХХ ст. змусили багатьох європейських інтелектуалів поставити під сумнів колишні ціннісні установки європейського суспільства, такі як гуманізм, віру в науковий прогрес і пізнаваність світу. Подальше зростання тоталітаризму та Голокост під час Другої світової війни впевнили людей у «крихкості» їх життя. Війни продемонстрували, що смерть могла наступити будь-якої миті. Це збільшило кількість мислителів, які поставили під сумнів основи західної цивілізації та почали шукати нові шляхи до розуміння людського існування. В екзистенціалізмі філософи шукали відповідь на кризи, з якими вони зіткнулися, наголошуючи на суб'єктивному досвіді світу індивіда та потребі кожної людини створити сенс у власному житті перед обличчям абсурду та невизначеності існування.

Філософія екзистенціалізму кардинально різнилася від філософських ідей, що панували на Заході протягом попереднього століття. В першу чергу, екзистенціалісти відмовилися від орієнтації на теоретично розвинене знання та спеціалізовані продукти духовної культури [7, с. 218]. Філософами-екзистенціалістами було розкритикована філософська програма Гегеля за панлогізм, вчення Канта про мораль – за формалізм. Загальною вадою цих концепцій було названо абстрактність.

Також, було відзначено трагічну розбіжність теоретичних побудов метафізики та долі конкретної людини, її особистих переживань, буття як метафізичної категорії та людського існування тут і зараз. Екзистенціалісти піддали критиці християнські ідеї, які утворювали фундамент класичної метафізики. Не менш критично, філософія екзистенціалізму була налаштована проти позитивізму. Це обґрунтовувалось тим, що позитивістське пояснення дійсності не може надати цілісної картини буття, куди була б включена людина і де знайшов би відображення той факт, що світ абстрактних конструкцій позитивістів даний людині у своїй безпосередності та унікальності [4, с. 95].

Екзистенціалізм розвивався паралельною і на противагу ідеї розкриття сутнісного характеру людини, що було висунуто персоналізмом та філософською антропологією. Велика увага була приділена внутрішньому «Я». Визначалося, що лише воно має значення.

Представники екзистенційної філософії орієнтувалися на ситуаційно-історичні переживання людини тієї епохи, віддаючи перевагу дослідженню існування та вибору людини. Новий філософський підхід намагався підкреслити, що це нове світовідношення більше не вписується в передбачуваний перебіг життя із супутніми колишніми соціальними та символічними установками.

Для екзистенційної філософії був характерний послідовний та критично орієнтований аналіз класичних форм раціональності. Головними позиціями екзистенціалізму стали [3, с. 16]:

- 1) існування завжди приватне та індивідуальне;
- 2) екзистенція – це передусім проблема існування. Отже, вона являє дослідження сенсу Буття;
- 3) в процесі існування людини вона постійно стикається з різноманітними можливостями на основі яких необхідно зробити вибір;
- 4) існування завжди є буттям у світі, так би мовити, у конкретній та історично детермінованій ситуації, яка обмежує або обумовлює вибір.

Головна ідея напряму полягає у подоланні особистістю власної сутності з наголосом на акцент емоційного стану та переживання.

Головна теза екзистенціалізму, що спільна для багатьох мислителів – існування передуює суті. Бо вважалося, що вся попередня філософія ставила на перше місце сутність.

Екзистенціалісти висунули нове уявлення про людину не як про субстанцію чи річ з деякою заздальгідь заданою природою (або «сутністю»). Вони наголосили на ситуативній діяльності або способі буття, за допомогою якого людина завжди знаходиться в процесі створення, задаючи собі питання: «Хто ми такі, як розгортається наше життя?» [8, с. 147]. Це значило, що людська сутність не дана заздальгідь, ми не народжуємось із зумовленою долею, а самі будуємо свою сутність. Людина має завдання створення самої себе за допомогою своїх дій та вибору. Людські ж відносини трактувалися екзистенціалістами як щось чуже, що виснажує внутрішній світ.

Отже, екзистенціалізм дав кожній людині право володіти собою таким, яким ти є, покладаючи всю відповідальність за своє існування на власні плечі. Екзистенціалізм вірив в особистий досвід індивіда. Тому дану філософію можна розглядати як філософію буття, філософію підтвердження та прийняття, а також відмову від спроб раціоналізації та мислення буття.

Думка про те, що людина має право розпоряджатися своїм життям на власний розсуд, зумовила розуміння того, що людина вільна.

Свобода являє собою відсутність зовнішньої структури. В екзистенційній філософії свобода для людини існує у двох парадоксальних формах, а саме: «свобода вибору» та «вибір свободи» [9, с. 47].

Відповідно, якщо людина вільна, вона повинна бути вільною у виборі. Проте вона може зробити правильний вибір, який дійсно зробить її вільною, або неправильний вибір, який знову поневолить її [10, с. 135]. Тобто, будь-який вибір передбачає відповідальність і породжує тривогу. Наприклад, неетичний вибір, зроблений раніше в житті, може призвести до екзистенційного почуття провини та потреби в примиренні. Таким чином, саме вибір є основним фактором оцінки, а здійснення вибору є ядром автентичного людського існування, в якому людина починає інтенсивне усвідомлення свого особистого існування.

Це в свою чергу зумовило основну проблему екзистенційної філософії, якою виступає проблема переживання людиною свого існування у ситуації трагічної втрати свободи розпоряджатися своїм вибором. Усвідомлення глибокої відповідальності породжує страждання, які і є невід'ємною частиною справжнього людського існування.

У ХХІ ст. відбувається ренесанс екзистенціалізму. Адже світ, в якому сьогодні живе людина, характеризується кардинальними соціальними змінами, посиленням соціальної невизначеності, пов'язаної з трансформацією цінностей та соціальних норм, зростанням соціальної варіативності, наростанням швидкості соціальних змін тощо [11, с. 47]. Найважливіший наслідок цих змін – це необхідність посилення ролі внутрішніх опор людини, як реакції на зростання невизначеності і зменшення опор у зовнішньому світі.

Це стало причиною актуалізації екзистенційних викликів, які не можна усунути та ігнорувати. Цікаво, що у ХХІ ст. актуальні ті самі універсальні екзистенційні виклики, як і у попередньому столітті. До них можна віднести:

- 1) проблему життя і смерті;
- 2) проблему самотності;
- 3) проблему свободи;
- 4) проблему пошук сенсу існування.

Першим екзистенційним викликом є проблема життя і смерті. Смерть – це екзистенційний виклик, з яким люди стикалися з давніх-давен. Однак у ХХІ ст. наш підхід до смерті змінився. Досягнення у медицині призвели до збільшення тривалості життя людей, але це також призвело до посилення страху перед смертю [12, с. 49]. З іншого боку, сучасне суспільство часто розглядає смерть як щось, що слід приховувати чи уникати, а не як природну частину людського досвіду. Це іноді призводить до почуття ізоляції та страху перед кінцем життя.

Варто зауважити, що дана проблема специфічна лише для людей. Адже серед всіх живих істот, лише людина може усвідомлювати, що життя скінченне. Розуміння цієї проблеми може викликати два типи реакції – конструктивну й деструктивну. При конструктивній реакції людина намагається підвищувати якість свого життя, наповнюючи його. Саме адаптуючись до

проблеми смерті людина утверджує життя у всіх його формах: творчості, генеративності, оптимізмі й альтруїзмі. При деструктивній реакції людину чекатиме розвиток екзистенціальної психопатології та життєва криза.

Значної актуальності сьогодні набрала проблема самотності. Самотність завжди була фундаментальним фактом людського існування. Адже всі ми приходимо в цей світ наодинці і так само покидаємо його.

В сучасному світі, де люди більш ніж будь-коли пов'язані між собою за допомогою технологій та соціальних мереж, самотність стала серйозною проблемою для багатьох людей. Попри те, що ми постійно оточені людьми, багато людей повідомляють, що почуваються ізольованими та самотніми. Це пов'язується з цілою низкою факторів, включаючи соціальну ізоляцію, відсутність близьких стосунків та почуття неналежності до суспільства [13, с. 132].

Самотність може стати причиною серйозних негативних наслідків для психічного та фізичного здоров'я, що актуалізує розв'язання даного виклику.

І смерть, і самотність – складні проблеми, на вирішення яких потрібен багатовимірний підхід. Тому, для цього важливо створювати підтримуючі спільноти, заохочувати відкриті розмови про смерть. Ці кроки можуть допомогти окремим людям та суспільству краще боротися з наявними екзистенційними викликами. Крім того, усунення корінних причин самотності, таких як соціальна ізоляція та відсутність зв'язку, може сприяти підвищенню добробуту та стійкості сучасного суспільства.

Проблема свободи у філософії є складним і постійним викликом, який вимагає ретельного розгляду різних інтерпретацій свободи та їх практичних наслідків для суспільства [14, с. 37].

Дана проблема в сучасному суспільстві глибоко переплетена з поняттями індивідуалізму, демократії та прав людини. Одним із ключових викликів є балансування напруги між індивідуальною свободою та колективною відповідальністю. Хоча багато філософів і політичних теоретиків наголошують на важливості індивідуальної свободи, вони також визнають, що свобода не є абсолютною і має бути збалансована з іншими важливими цінностями, такими як соціальна справедливість і загальне благо. Тому, практичне застосування свободи в суспільстві є складним завданням. Наприклад, забезпечення того, щоб індивіди мали свободу робити власний вибір, може вимагати від уряду втручання в певні сфери, такі як освіта чи охорона здоров'я, щоб гарантувати, що всі люди мають доступ до необхідних ресурсів та інформації, щоб зробити свідомий вибір.

Оскільки суспільства продовжують розвиватися та змінюватися, сенс і цінність свободи, швидше за все й надалі залишатимуться важливими екзистенційними викликами.

Проблема пошуку сенсу існування є складною і суперечливою. Особливо це стосується питань про мету чи сенс людського життя, характер нашого існування в сучасному світі. Дані питання тісно пов'язані з питаннями соціальної справедливості, нерівності та влади.

Психологічним людським парадоксом є те, що на відміну від тварин, інстинкти не підказують людям їх біологічний сенс існування. Натомість людський світ наповнений широким набором цінностей, які людина може обрати, перетворивши їх на сенс свого життя. Це є причиною того, що на протязі свого життя людина безліч разів опиняється перед вибором сенсу та мети існування. Але при деструктивному способі реакції на проблему сенсу життя людина може опинитися у життєвій кризі, вважаючи що життя не має сенсу.

Така криза впливає на психологічне здоров'я людини та призводить до виникнення екзистенціальних патологій: «ноогенного неврозу» (В. Франкл, К. Попельський), «екзистенціального неврозу» (К. Обухівський, С. Мадді), «екзистенціальної фрустрації» (І. Ялом), «екзистенціальної тривоги втрати сенсу» (П. Тілліх). Дані патології формуються на основі духовних проблем людини та пов'язаних із втратою сенсу життя [9, с. 55].

Важливо відмітити, що як і всі екзистенційні проблеми, проблема сенсу життя, що постає перед людиною на протязі її існування, не може бути вирішена лише одного разу. Адже в процесі існування людина знаходить нові сенси, що відповідають її розвитку на даний момент.

Порівнюючи екзистенційні проблеми з іншими проблемами, які може переживати особистість, можна побачити, що їх природа зовсім інша. Адже традиційні психологічні проблеми

людини мають стійкі зв'язки з певними особливостями даного індивіда. Вони можуть ґрунтуватися на несприятливому індивідуальному досвіді, нерідко такому, що стався в дитинстві. Оскільки, кожна людина отримує різний досвід на протязі життя, відповідно і проблеми будуть різними. Часто це проблеми із самооцінкою чи самоцінністю, комунікативними навичками, впевненістю в собі, труднощами в прийнятті рішень тощо. Дані проблеми по-різному проживаються різними людьми.

Натомість в екзистенційних проблем – універсальний характер, вони потенційно присутні у житті кожної людини. Беручи свій початок з конфронтації людини з проблемами буття, походять з особливостей нашого існування у світі, з нашої людської природи. Тому вони є типовими для всіх людей. Адже людина не може не задумуватися над сенсом свого життя, не перейматися неминучістю смерті.

Екзистенційні проблеми – фундаментальні. Вони торкаються найбільш сутнісних питань людського існування, а отже їх розв'язання дуже впливає на психологічний добробут і здоров'я людини. Їх базовий характер проявляється у тому, що вони є основою інших проблем. Це означає, що пережиті, не розв'язані особистістю екзистенційні проблеми можуть бути причиною інших проблем. Отже, розмірковуючи над цими проблемами, людство потенційно перебуває перед необхідністю їх вирішення.

Особливістю екзистенційних проблем є те, що їх не можна розв'язати раз і назавжди. На відміну від психологічних проблем, що можуть бути успішно розв'язані під час терапії, екзистенційні проблеми потребують постійної відповіді, постаючи перед людиною знов і знов. І людина, відповідно до свого рівня зрілості, має щоразу знаходити відповіді на ці питання. Але це не означає, що екзистенційні проблеми мають бути предметом постійних роздумів чи переживань людини. Вони загострюються та вимагають відповіді у певні моменти життя, які можуть бути пов'язані з віком (наприклад, підлітковим), кардинальними змінами в життєвій ситуації (наприклад, розлученням, втратою роботи, втратою близького) або наростаючою потребою в змінах, що виникає через певні внутрішні зміни, – зміни життєвих пріоритетів, цінностей, життєвих планів та цілей, незадоволеності життєвою ситуацією тощо.

Принципова відмінність екзистенційних проблем від інших психологічних проблем людини у тому, що де вони вимагають не «усунення», а навпаки їх потрібно прожити та переосмислити для себе. «Проживання» екзистенційних проблем – це життя. Екзистенційні проблеми – це «виклики», відповіді, вони становлять сутність «життєтворчості». Проте вирішення даних викликів, подібно до будь-якої кризової ситуації людини, може бути конструктивним чи деструктивним [15, с. 63].

Нездатність до здорового протистояння екзистенціальним викликам є основною причиною багатьох психічних розладів, у тому числі симптомів тривоги. Це стає причиною того, що зневіряючись знайти сенс життя, сучасні люди вдаються до різних способів притупити свою свідомість буття: через відхід в апатію, психічну нечутливість, гублять себе у пошуках насолод. Інші, особливо молоді люди, вибирають страшні способи піти з життя, скоюючи самогубство, і таких випадків дедалі більше. Це підтверджує актуальність дослідження сучасних екзистенційних викликів. Звичайно, для кожного викликом буде щось своє.

Варто зауважити, що початок повномасштабної війни зі сторони РФ проти нашої країни став каталізатором безлічі екзистенційних переживань. Адже в нашого народу було зруйновано базове почуття безпеки внаслідок початку воєнних дій, втрати джерел доходу чи майна, вимушеної міграції, втрати зв'язку з рідними та знайомими чи втрати їх самих [16, с. 125].

Страждання, принесені війною актуалізували екзистенційні питання А.Ленгле (сучасного відомого австрійського психолога й психотерапевта), а саме: «Чи не надто сумно жити у світі, в якому можуть статися такі тяжкі й страшні події? Як і скільки можна жити за таких умов?» [17, с. 48]. Ці питання, в першу чергу викликають роздуми про сенс життя та його цінність. Адже в момент усвідомлення крихкості життя, планів на майбутнє у людини природно виникає сум, який може розвинути у втрату сенсу життя, його цінності, цілісності тощо.

В цій ситуації важливо пам'ятати, що в ситуації екзистенційного виклику людина не здатна змінити зовнішній світ. Тому, варто спрямовувати свою енергію на себе, піклуючись про влас-

не самотворення. Конструктивна реакція допоможе пережити екзистенційні виклики та знайти перманентні відповіді на вічні питання для самого себе [18, с. 233].

Отже, перелічені екзистенційні виклики, мають характер екзистенційних проблем. Вони супроводжують людину на протязі всього її життя та потребують постійної відповіді, бо не можуть бути вирішені раз і назавжди. Цей список не є вичерпним, але охоплює основні проблеми, з якими люди повинні боротися незалежно від того, усвідомлюють вони їх чи ні.

Саме способи відповіді на екзистенційні виклики спонукають людину уточнювати, повторно перевіряти власні життєві цінності та пріоритети. Даний процес може формувати екзистенційну ідентичність людини.

Висновки. У даній статі досліджені екзистенційні виклики, з якими стикаються люди у 21 столітті, та оцінена їх відповідність загальнолюдським цінностям. Розглянуто поняття екзистенції та екзистенціалізму, вплив цих ідей на формування індивідуальної та колективної свідомості людини. Особлива увага приділяється ролі свободи вибору, пошуку сенсу існування та взаємозв'язку з сучасними екзистенційними викликами.

1. Описані поняття екзистенції та екзистенціалізму, а також встановлені відмінності між екзистенціалізмом та іншими течіями філософії у 20 столітті. Висвітлений внесок провідних представників екзистенціалізму у філософську думку. Причинами формування екзистенціалізму або «філософії існування» в Європі, зокрема у Франції, наприкінці XIX ст. та перетворення його на важливий філософський рух початку XX ст. стала відповідь на соціальні, політичні та культурні зміни, які відбувалися в той час. Головною тезою екзистенціалізму є теза, що існування передує сутності. Тому людина несе відповідальність за те, ким вона є. Це підтверджує те, що роль людини у світі не визначена наперед і кожна людина змушена робити вибір.

2. Проаналізовані основні ідеї екзистенціалізму, зосередившись на впливі свободи вибору та пошуку сенсу існування на формування людської особистості. Розглянуто, як сучасні екзистенційні виклики, зокрема проблема життя та смерті, самотності, свободи та пошуку сенсу існування, можуть відродити екзистенціалізм у 21 столітті, адже світ, в якому сьогодні живе людина, характеризується кардинальними соціальними змінами, посиленням соціальної невизначеності, пов'язаної з трансформацією цінностей та соціальних норм, зростанням соціальної варіативності, наростанням швидкості соціальних змін тощо. Найважливіший наслідок цих змін – це необхідність посилення ролі внутрішніх опор людини, як реакції на зростання невизначеності і зменшення опор у зовнішньому світі.

Це стало причиною актуалізації екзистенційних викликів, які не можна усунути та ігнорувати. Цікаво, що у XXI ст. актуальні ті самі універсальні екзистенційні виклики, як і у попередньому столітті.

3. Проаналізована відмінність між екзистенційними викликами та психологічними проблемами, з'ясувати, що робить екзистенційні виклики невирішуваними, та показати, що правильне сприйняття та звернення до цих викликів допомагає людині формувати сталі відповіді на вічні питання життя. Екзистенційні виклики, мають характер екзистенційних проблем – супроводжують людину на протязі всього її життя та потребують постійної відповіді, бо не можуть бути вирішені раз і назавжди. Цей список не є вичерпним, але охоплює основні проблеми, з якими люди повинні боротися незалежно від того, усвідомлюють вони їх чи ні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Stumm G. The Person-centered Approach from an Existential Perspective. *Existenzanalyse*. 2008. Vol. 25 (1). P. 7-15.
2. Мандришук Л.А. Проблема розрізнення філософії екзистенції та екзистенціалізму. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. Вип. 3. С. 26-31.
3. More V. Existentialism: A philosophic stand point to existence over essence. 2016. Vol 3. P. 13-20.
4. Повар А.М., Сулятицька Т.В. Філософія: навч.-метод. посіб.; ДВНЗ «Кам'янець-Подільський індустр. коледж», Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г. 2015. 163 с.
5. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: підручник. 4 вид., Київ: Академвидав, 2015. 592 с.

6. Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна; Пер. з англійської О. Коваленко. Київ : Основи, 2008. 331 с.
7. Булатов М. Антропологічні ідеї та тенденції розвитку в історії західноєвропейської філософії. Курс лекцій. Київ : Либідь, 2003. 432 с.
8. Петрів О. Феномен людини у філософії західноєвропейського екзистенціалізму. *Проблеми гуманітарних наук. Філософія*. 2011. Вип. 25. С 144-155.
9. Cooper M. Between freedom and despair: Existential challenges and contributions to person-centered and experiential therapy. *Person-Centered & Experiential Psychotherapies*, 2003. Vol. 2(1), P. 43-56
10. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. Особистісні виміри людського: духовність, свобода, творчість, моральність. Київ: Либідь, 2003. 432 с.
11. Петренко М.О. Сучасні морально-етичні виклики: соціокультурні засади та філософські дискурси. *Актуальні проблеми філософії та соціології* : науково-практичний журнал. Одеса, 2021. Вип. 33. С. 44-49.
12. Kesebir, Pelin, and Tom Pyszczynski. The Role of Death in Life: Existential Aspects of Human Motivation. *The Oxford Handbook of Human Motivation*, 2012, P. 43–64.
13. Helm P.J., Lifshin U., Chau R., Greenberg J., Existential isolation and death thought accessibility, *Journal of Research in Personality*, 2019. Vol. 82, P. 129-135
14. Супрун А.Г. Проблема людини в контексті розвитку української екзистенційної традиції. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ: Центр духовної культури, 2008. Вип. 74. С. 34-40.
15. Утюж І.Г. Соціально-екзистенційні смисли життя людини в умовах війни. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення*: зб. наук.праць. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 62-63
16. Цимбал Т.В. Самотворення як відповідь на екзистенційні виклики. *Людяність творчості як творчість людяності*: Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. С. 232-234.
17. Längle A. Existenzanalyse und Logotherapie. Kohlhammer. 2021. 269 p.
18. Шахова, О.Г. Екзистенція в умовах війни. *Особистість, суспільство, війна* : тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. поліція України та ін. Харків : ХНУВС, 2022. С. 123-126.

REFERENCES

1. Stumm G. (2008). The Person-centered Approach from an Existential Perspective. *Existenzanalyse*. vol. 25 (1). pp. 7-15
2. Mandrischuk L.A. (2010). The problem of distinguishing the philosophy of existence and existentialism. *Science. Religion. Society*. vol. 3. pp.26-31 [in Ukrainian]
3. More V. (2016). Existentialism. *A philosophical standpoint to existence over essence*. vol. 3. pp.13-20.
4. Povar A.M., Sulyatskaya T.V. (2015). *Philosophy: teaching method. guide.*; Kamianets-Podil industrial college, Kamianets-Podil. national University named after Ivan Ohienko. Kamianets-Podilskyi: Zvoleyko D. G. 163 p. [in Ukrainian]
5. Prychepiy E.M. Chernii A.M., Chekal L.A. (2015). *Philosophy: a textbook*. 4 ed., Kyiv: Akademydav. 592 p. [in Ukrainian]
6. Scruton R.A. (2008). *Brief history of modern philosophy: From Descartes to Wittgenstein*; Trans. from English by O. Kovalenko. Kyiv: Osnovy. 331 p. [in Ukrainian]
7. Bulatov M. (2003). *Anthropological ideas and development trends in the history of Western European philosophy. Course of lectures*. Kyiv: Lybid. 432 p. [in Ukrainian]
8. Petriv O. (2011). The phenomenon of man in the philosophy of Western European existentialism. *Problems of humanitarian sciences. Philosophy*. vol. 25. pp. 144-155. [in Ukrainian]
9. Cooper M. (2003). Between freedom and despair: Existential challenges and contributions to person-centered and experiential therapy. *Person-Centered & Experiential Psychotherapies*. vol. 2(1), pp. 43-56.
10. Tabachkovskiy V.G., Bulatov M.O., Khamitov N.V. (2003). *Personal dimensions of the human: spirituality, freedom, creativity, morality*. Kyiv: Lybid. 432 p. [in Ukrainian]
11. Petrenko M.O. (2021). Modern moral and ethical challenges: sociocultural foundations and philosophical discourses. *Actual problems of philosophy and sociology: a scientific and practical journal*. Odesa. vol. 33. pp. 44-49. [in Ukrainian]
12. Kesebir, Pelin, and Tom Pyszczynski. (2012). The Role of Death in Life: Existential Aspects of Human Motivation. *The Oxford Handbook of Human Motivation*. pp. 43-64.
13. Helm P.J., Lifshin U., Chau R., Greenberg J. (2019). Existential isolation and death thought accessibility, *Journal of Research in Personality*. vol. 82, pp. 129-135
14. Suprun A.G. (2008). The human problem in the context of the development of the Ukrainian existential tradition. *Multiverse. Philosophical almanac*. Kyiv: Center of Spiritual Culture. vol. 74. pp. 34-40. [in Ukrainian]

15. Utyuz I.G. (2022). Social and existential meanings of human life in conditions of war. *Actual problems of modern philosophy and science: challenges of the present*: coll. scientific works Zhytomyr: Ivan Franko State University Publishing Center. pp. 62-63 [in Ukrainian]
16. Shakhova, O.G. (2022). Existence in conditions of war. Personality, society, war: theses add. *Participants of the international psychol. forum* (Kharkov, April 15, 2022) / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv. national University of Internal Affairs affairs, National the police of Ukraine, etc. Kharkiv: KhNUVS. pp. 123-126. [in Ukrainian]
17. Längle A. (2021). *Existenzanalyse und Logotherapie*. Kohlhammer. 269 p.
18. Tsimbal T.V. (2017). Self-creation as a response to existential challenges. *The humanity of creativity as the creativity of humanity*: Materials of the XIV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Kyiv: NVP "Interservice" LLC. pp. 232-234. [in Ukrainian]

Semenov Ihor Serhiiovych

Postgraduate Student at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of Socio-Cultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26 Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6855-7794

EXISTENTIAL CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY: COMPLIANCE WITH GENERAL HUMAN VALUES

The study of existence as a philosophical problem began in the 19th century. Already at the beginning of the XX century. the philosophy of existentialism criticized rational philosophy, pointing out its abstractness and speculative nature, relegating attention to rational structures to the background and giving preference to the study of existence, problems of freedom and human choice. The relevance of the philosophical analysis of the problem of existence is confirmed by the fact that today the approach to human research is mostly formed within the framework of scientific knowledge. However, neither psychology, nor anthropology, nor sociology, nor other sciences can, in our opinion, offer a comprehensive answer to the questions: "What is the uniqueness of human existence?", "What is a person's place in the world?", "How can a person solve existential questions that arise throughout her life?", "What is freedom and responsibility to society?", "What can a person change in his life, and what and why should he accept?", "Is life worth living to live and what is the meaning of it?", "How can a person experience the death of those he loves and endure suffering?" etc. Studying the question of what existence is allows us to approach knowledge of universal human values and modern existential challenges. In this regard, turning to the ideas of existentialist philosophers can be a foundation for a critical understanding of human values and the discovery of the originality of human existence. Based on this knowledge, we can understand how to constructively survive existential challenges and find permanent answers to eternal questions for ourselves.

The purpose of the research is to reveal the existential challenges of the 21st century and their correspondence to universal human values.

Various methods of philosophical research were used in the research process. The main research method was the historical-philosophical analysis, with the help of which the historical foundations of the emergence of existentialism were investigated. A comparative analysis of existential and psychological problems was also carried out to identify their features.

As a result of the research, it was determined that existentialism is an important philosophical movement that prioritized existence over essence. It was revealed that in the 21st century the same universal existential challenges are relevant as in the previous century. The importance of a constructive response to existential challenges is emphasized.

Key words: *essence, existential challenges, existential problems, existentialism, existence, human values, philosophy of existence.*